DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-661-7-1

ПРАВОВІ РИЗИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ ДИТИНИ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Барба Вячеслав Євгенович,
доктор філософії з галузі знань «Право»,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ,
вул. Успенська, 1, м. Одеса, 65014, Україна

Вступ

Стрімке поширення цифрових технологій є одним із визначальних чинників трансформації сучасних приватноправових відносин. Цифровізація не тільки обмежена використанням електронних засобів комунікації або перенесенням традиційних способів взаємодії в онлайн-середовище, а поступово формує новий простір реалізації цивільних прав та обов'язків. Електронна торгівля, мобільні застосунки, соціальні мережі, цифрові платформи, онлайн-банкінг, платні підписки, цифровий контент та інші інформаційні сервіси стали невід'ємною складовою повсякденного життя людини.

Особливого значення зазначені процеси набувають стосовно дітей, які сьогодні є не лише пасивними споживачами інформації, а дедалі частіше виступають фактичними учасниками цифрових приватноправових відносин. Малолітні та неповнолітні особи користуються електронними торговельними майданчиками, замовляють товари та послуги через мережу Інтернет, здійснюють платежі, придбавають цифровий контент, оформлюють підписки, користуються платними функціями мобільних застосунків та онлайн-ігор. Унаслідок цього виникає специфічна ситуація, за якої фактичні можливості дитини щодо самостійної участі у цивільному обороті розширюються значно швидше, ніж відбувається адаптація традиційних правових механізмів визначення та реалізації її цивільної дієздатності.

У науковій літературі учені справедливо звертають увагу на те, що розвиток інформаційних технологій, підвищення цифрової обізнаності дітей, поширення онлайн-покупок, безготівкових форм розрахунків

та різноманітних цифрових сервісів істотно розширили фактичні можливості неповнолітніх осіб самостійно вчиняти правочини[1]. Водночас цифрове середовище створює принципово інші умови для реалізації цивільної дієздатності порівняно з традиційними цивільними правовідносинами. Дистанційність взаємодії сторін, автоматизований характер укладення договорів, відсутність безпосереднього контакту між контрагентами, можливість використання чужих платіжних інструментів та складність встановлення реального віку користувача істотно ускладнюють застосування класичних цивільно-правових конструкцій. Зазначені особливості цифрового середовища зумовлюють необхідність адаптації традиційних підходів до визначення общивільної дієздатності неповнолітніх та правових наслідків вчинених ними правочинів до нових форм електронної взаємодії. Ми погоджуємося з думкою тих науковців, які вважають, що чинне законодавство України не повною мірою враховує специфіку електронної форми правочинів за участю неповнолітніх, що породжує низку колізій, правову невизначеність щодо обсягу їх цивільної дієздатності, дійсності таких правочинів, а також механізмів захисту прав та законних інтересів усіх учасників відповідних правовідносин[2].

Законодавчою основою визначення обсягу цивільної дієздатності дитини залишаються насамперед положення Цивільного кодексу України. Відповідно до ст. 30 ЦК України цивільна дієздатність фізичної особи охоплює її здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання[3]. Отже, цивільна дієздатність характеризує не саме володіння суб'єктивними цивільними правами, а юридично визнану можливість особи власними діями реалізовувати свою цивільну правосуб'єктність.

Цивільний кодекс України традиційно диференціює обсяг цивільної дієздатності фізичної особи залежно від її віку. Відповідно до ст. 31 ЦК України фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років, визнається малолітньою та має часткову цивільну дієздатність. Одним із ключових

[1] Тищук Н. О. Вчинення правочинів неповнолітніми особами в умовах розвитку інформаційних технологій. *Часопис цивілістики*. 2020. Вип. 37. С. 98. DOI: https://doi.org/10.32837/chc.v0i37.357

[2] Мирза С. С., Пальшков К. Є., Шевчук В. В. Цивільно-правове регулювання електронних правочинів за участю малолітніх та неповнолітніх осіб. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2026. Вип. 93, ч. 1. С. 457. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.1.64

[3] Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 05.06.2026).

її елементів є можливість самостійно вчиняти дрібні побутові правочини. Законодавець пов'язує кваліфікацію такого правочину з трьома взаємопов'язаними критеріями: спрямованістю на задоволення побутових потреб особи, відповідністю її фізичному, духовному чи соціальному розвитку та невисокою вартістю предмета правочину[4].

Неповнолітнім особам віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років законодавством надано ширший обсяг цивільної дієздатності. Поряд із можливістю вчиняти правочини, передбачені для малолітніх осіб, вони наділені правом самостійно розпоряджатися заробітком, стипендією або іншими доходами, здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності та реалізовувати інші цивільні права у межах, установлених ст. 32 ЦК України[5].

На нашу думку, саме перенесення традиційних вікових моделей цивільної дієздатності у цифрове середовище виявляє одну з найскладніших проблем сучасного цивільного права. Критерії, сформовані для традиційного цивільного обороту, не завжди дають змогу однозначно визначити правову природу дій дитини у цифровому просторі. Зокрема, поняття «дрібний побутовий правочин» набуває нового змістового наповнення в умовах, коли предметом придбання може бути не матеріальна річ, а цифровий контент, доступ до онлайн-сервісу, платна функція мобільного застосунку, віртуальний об'єкт або інша цифрова послуга. Необхідність переосмислення традиційних критеріїв такого правочину особливо актуалізується в умовах цифровізації, оскільки те, що ще декілька десятиліть тому не могло розглядатися як звичайна побутова потреба дитини, сьогодні може становити невід'ємну складову її повсякденного життя. Так, оплата мобільного зв'язку, доступу до мережі Інтернет, цифрового освітнього ресурсу або придбання недорогого цифрового контенту за своїм характером, вартістю та функціональним призначенням за певних обставин можуть відповідати ознакам дрібного побутового правочину.

Водночас застосування лише критерію вартості до цифрових правочинів видається недостатнім. Незначна одноразова плата не завжди свідчить про незначність правових та економічних наслідків правочину. Наприклад, активація дитиною автоматично поновлюваної підписки може передбачати систематичне списання коштів, придбання цифрового контенту в мобільному застосунку може здійснюватися багаторазово,

[4] Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 05.06.2026).

[5] Там само.

а використання збережених у пристрої платіжних даних батьків може створити зовнішнє враження належного волевиявлення повністю дієздатного власника платіжного засобу. Відповідно визначення меж самостійної участі дитини в цифровому цивільному обороті потребує врахування не лише вартості конкретної операції, а й характеру правочину, його повторюваності, тривалості фінансових зобов'язань, способу платежу та можливих майнових наслідків.

Вказане дозволяє поставити ширше питання: чи може традиційна вікова модель цивільної дієздатності без додаткової адаптації забезпечити належне регулювання поведінки дитини у цифровому середовищі? Вважаємо, що відповідь на нього має бути негативною. Йдеться не про необхідність відмови від установленого Цивільним кодексом України вікового розмежування цивільної дієздатності, а про потребу його доповнення спеціальними механізмами, пристосованими до специфіки цифрових приватноправових відносин.

Необхідність такого підходу підтверджена і змістом спеціального законодавства про електронну комерцію. Закон України «Про електронну комерцію» визначає електронний правочин як дію особи, спрямовану на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснену з використанням інформаційно-комунікаційних систем[6]. Одночасно серед основних принципів правового регулювання у сфері електронної комерції законодавець закріплює рівність та охорону прав учасників відповідних відносин, повагу до їхніх прав, свобод і законних інтересів, а також однаковість юридичної сили електронних правочинів та правочинів, укладених в інших передбачених законодавством формах[7].

Проте Закон України «Про електронну комерцію» не формує окремої системи правил щодо участі малолітніх та неповнолітніх осіб в електронному цивільному обороті. Внаслідок цього питання про достатність цивільної дієздатності дитини для конкретної цифрової операції фактично вирішується шляхом застосування загальних положень цивільного законодавства. Такий підхід забезпечує формальну єдність правового регулювання, однак не повною мірою враховує специфіку цифрової взаємодії, за якої контрагент нерідко об'єктивно не знає, що правочин фактично вчиняється дитиною.

Звідси виникає ще один проблемний аспект – ідентифікація віку та обсягу цивільної дієздатності користувача цифрової платформи.

[6] Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text (дата звернення: 05.06.2026).

[7] Там само.

У традиційних цивільних відносинах вік контрагента за необхідності може бути встановлений шляхом перевірки документів або безпосередньої взаємодії сторін. У цифровому середовищі така можливість істотно обмежена. Самостійне зазначення користувачем дати народження або підтвердження досягнення певного віку шляхом натискання відповідної кнопки не можна розглядати як достатній механізм установлення його цивільно-правового статусу.

У цьому аспекті показовим є розвиток європейського законодавства. Так стаття 8 Регламенту (ЄС) 2016/679 (GDPR) передбачає спеціальні умови щодо згоди дитини у зв'язку з пропозицією послуг інформаційного суспільства та покладає на контролера обов'язок докладати розумних зусиль для перевірки того, що згода надана або санкціонована особою, яка несе батьківську відповідальність за дитину, з урахуванням доступних технологій[8]. Зауважимо, що хоча зазначені положення безпосередньо стосуються обробки персональних даних, закладена в них ідея попередньої перевірки правомірності участі дитини у цифрових відносинах має значно ширше методологічне значення для розвитку приватноправового регулювання.

Подальший розвиток такого підходу простежується у Регламенті (ЄС) 2022/2065 про єдиний ринок цифрових послуг (Digital Services Act). Відповідно до статті 28 цього Регламенту постачальники онлайн-платформ, доступних для неповнолітніх, повинні запроваджувати належні та пропорційні заходи для забезпечення високого рівня приватності, безпеки та захищеності неповнолітніх користувачів[9]. Таким чином, у сучасному європейському праві поступово утверджується підхід, відповідно до якого захист дитини в цифровому середовищі не може бути покладений виключно на неї саму або її законних представників: певний обсяг превентивних обов'язків має покладатися і на професійних учасників цифрового середовища.

На нашу думку, зазначена тенденція має принципове значення для подальшого розвитку цивільного законодавства України. Участь дитини у цифрових приватноправових відносинах доцільно розглядати не лише через категорію формального обсягу її цивільної дієздатності, а як комплексну модель цифрової цивільної автономії, яка повинна поєднувати

[8] Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 05.06.2026).

[9] Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). *Official Journal of the European Union*. 2022. L 277. P. 1–102. URL: EUR-Lex

можливість дитини самостійно реалізовувати належні їй цивільні права із системою правових гарантій, що відповідають її віку, рівню розвитку та характеру конкретного цифрового правочину.

У цьому контексті видається доцільним запропонувати авторський підхід, відповідно до якого межі самостійної реалізації цивільної дієздатності дитини у цифровому середовищі мають визначатися на підставі диференційованої моделі цифрового ризику. Така модель повинна враховувати щонайменше чотири критерії: вік дитини; характер і предмет правочину; розмір та тривалість майнових зобов'язань; потенційні негативні наслідки для майнових та особистих немайнових інтересів дитини. Чим вищим є потенційний ризик цифрової операції, тим більш інтенсивними мають бути механізми перевірки віку, підтвердження згоди законних представників та інформування про правові й фінансові наслідки відповідної дії.

Отже, цифровізація не змінює фундаментальної правової природи цивільної дієздатності, проте істотно трансформує способи її фактичної реалізації. Участь малолітніх та неповнолітніх осіб у цифровому цивільному обороті демонструє поступове виникнення розриву між нормативно визначеним обсягом цивільної дієздатності та реальними технологічними можливостями дитини. Подолання такого розриву потребує переходу від переважно реактивної моделі правового регулювання до превентивної моделі захисту, у межах якої забезпечення прав та законних інтересів дитини має відбуватися ще до виникнення негативних майнових чи інших правових наслідків.

1 Цивільна дієздатність дитини та особливості її реалізації у цифровому середовищі

Цивільна дієздатність фізичної особи традиційно розглядається як одна з ключових передумов її самостійної участі у приватноправових відносинах. Відповідно до ст. 30 Цивільного кодексу України цивільною дієздатністю є здатність фізичної особи своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання[10]. Обсяг такої дієздатності залежить насамперед від віку фізичної особи, що зумовлює диференціацію правового статусу малолітніх, неповнолітніх та повнолітніх осіб. Водночас

[10] Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 05.06.2026).

цифровізація приватноправових відносин істотно змінює практичні способи реалізації дієздатності, не змінюючи при цьому формально встановлених законодавством вікових меж.

Фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років, відповідно до ст. 31 ЦК України має часткову цивільну дієздатність і, зокрема, може самостійно вчиняти дрібні побутові правочини. Неповнолітня особа віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років відповідно до ст. 32 ЦК України наділена неповною цивільною дієздатністю, зміст якої є значно ширшим та передбачає, зокрема, право самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами й учиняти інші передбачені законом правочини[11]. Відзначимо, що чинна редакція зазначених норм базується на традиційній віковій моделі цивільної дієздатності.

Однак можливості, які цифрове середовище фактично надає дитині, дедалі менше збігаються із класичним уявленням про способи участі малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному обороті. Для укладення значної кількості договорів сьогодні не потрібно особисто відвідувати магазин, контактувати з продавцем, пред'являти документи або власноруч підписувати договір. Для виникнення цивільних прав та обов'язків інколи достатньо створити обліковий запис, натиснути кнопку «купити», підтвердити замовлення, активувати підписку або здійснити платіж із прив'язаної до пристрою банківської картки. Закон України «Про електронну комерцію» визнає електронним правочином дію особи, спрямовану на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснену з використанням інформаційно-комунікаційних систем[12]. Отже, технологічна простота вчинення юридично значущої дії не змінює її цивільно-правової природи.

У зв'язку з цим потребує переосмислення співвідношення юридичної та фактичної спроможності дитини до вчинення правочину. Так, юридична спроможність визначається законом і залежить від обсягу цивільної дієздатності, тоді як фактична цифрова спроможність обумовлена доступом до відповідного пристрою, платформи, облікового запису та засобу платежу. Ці дві категорії у цифровому середовищі можуть не збігатися. Малолітня особа, яка юридично має право самостійно вчиняти лише обмежене коло правочинів, технічно може за декілька хвилин здійснити придбання значної вартості або сформувати довготривале платне зобов'язання.

[11] Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 05.06.2026).

[12] Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text (дата звернення: 05.06.2026).

З огляду на це першою проблемною категорією є укладання малолітніми особами договорів купівлі-продажу онлайн. Зауважимо, що сам по собі електронний спосіб укладення договору купівлі-продажу не позбавляє малолітню особу права самостійно вчинити дрібний побутовий правочин. Якщо дитина купує недорогий товар для задоволення звичайної повсякденної потреби, така операція за своїм змістом може відповідати критеріям ст. 31 ЦК України незалежно від того, придбано товар у звичайному магазині чи через електронний торговельний майданчик. Як слушно зазначає Н. О. Тищук, зміст категорії дрібного побутового правочину не є незмінним і залежить від розвитку суспільних відносин та характеру повсякденних потреб особи[13].

Водночас у цифровому просторі оцінювання такого правочину лише за критерієм вартості є недостатнім. Наприклад, одноразове придбання цифрового продукту вартістю від п'ятдесяти до ста гривень і оформлення підписки з аналогічною первинною вартістю можуть мати принципово різні майнові наслідки. У першому випадку виконання зобов'язання завершується фактично одразу після придбання, тоді як у другому з платіжного засобу можуть автоматично списуватися кошти щомісячно до моменту відмови від послуги. Тому при визначенні того, чи може конкретний цифровий правочин вважатися дрібним побутовим, доцільно враховувати не лише розмір первинного платежу, а й загальний потенційний обсяг зобов'язання, його тривалість та автоматичний характер наступних платежів.

Особливої уваги потребують ситуації, коли дитина використовує платіжну картку батьків або іншого законного представника. У цьому випадку проблема виходить за межі визначення обсягу цивільної дієздатності малолітньої чи неповнолітньої особи та стосується встановлення належного суб'єкта волевиявлення. Для продавця або цифрової платформи платіж може виглядати як здійснений повнолітнім власником картки, хоча фактично всі дії щодо вибору товару, підтвердження замовлення та оплати вчинені дитиною.

На нашу думку, сам факт технічної авторизації платіжної операції не повинен автоматично ототожнюватися з цивільно-правовою згодою власника платіжного засобу на конкретний правочин. Збереження реквізитів картки на смартфоні, планшеті або в обліковому записі створює лише технічну можливість здійснення платежу, але саме по собі не засвідчує волевиявлення батьків на кожну наступну покупку дитини.

[13] Тищук Н. О. «Дрібні побутові правочини» як основний вид правочинів, які вчиняють малолітні особи. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 1 (30). С. 60. DOI: https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1(30).516

Відповідно у таких правовідносинах необхідно розмежовувати автентифікацію платіжного інструменту та цивільно-правове волевиявлення особи щодо укладення конкретного договору.

Практичне значення цієї проблеми наочно підтверджується зарубіжним досвідом. Федеральна торгова комісія США розглядала справи щодо Apple, Google та Amazon у зв'язку з оплатою дітьми покупок усередині мобільних застосунків без належної згоди батьків. Зокрема, у справі Apple йшлося про механізм, за якого введення пароля відкривало певний проміжок часу для подальших покупок без повторного підтвердження; у результаті було передбачено повернення споживачам щонайменше 32,5 млн доларів США. Аналогічні вимоги щодо повернення коштів і зміни механізму отримання згоди застосовувалися до Google та Amazon[14, 15, 16, 17].

Зазначені приклади демонструють, що проблема дитячих цифрових покупок не можна зводити тільки до питання належного батьківського контролю. Конструкція цифрового сервісу сама по собі може полегшувати здійснення повторних платежів особою, яка не усвідомлює їх майнових наслідків або не має належного обсягу цивільної дієздатності. Тому професійний учасник цифрового ринку також повинен нести певний обсяг превентивних обов'язків щодо забезпечення прозорості оплати та отримання належного підтвердження волевиявлення.

Окремою формою реалізації цивільної дієздатності у цифровому середовищі є придбання цифрового контенту та цифрових послуг. До таких об'єктів можуть належати електронні книги, музика, відео, програмне забезпечення, доступ до онлайн-платформ, цифрові навчальні матеріали, хмарні сервіси, платні функції застосунків та інші нематеріальні блага. Сучасне європейське приватне право вже виходить із необхідності спеціального регулювання таких відносин. Директива (ЄС) 2019/770 поширюється на договори, за якими суб'єкт підприємницької діяльності надає споживачу цифровий контент або цифрову послугу, а споживач сплачує ціну або, у передбачених Директивою випадках, надає персональні дані[18].

[14] Federal Trade Commission. Apple Inc. Will Provide Full Consumer Refunds of At Least $32.5 Million to Settle FTC Complaint It Charged for Kids' In-App Purchases Without Parental Consent. 2014.

[15] Federal Trade Commission. Federal Court Finds Amazon Liable for Billing Parents for Children's Unauthorized App Charges. 2016.

[16] Federal Trade Commission. FTC, Amazon to Withdraw Appeals, Paving Way for Consumer Refunds Related to Children's Unauthorized App Charges. 2017.

[17] Federal Trade Commission. Google to Refund Consumers at Least $19 Million to Settle FTC Complaint It Unlawfully Billed Parents for Children's Unauthorized In-App Charges. 2014.

[18] Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services. *Official Journal of the European Union*. 2019. L 136. P. 1–27.

Вказана конструкція є принципово важливою для правовідносин за участю дітей, адже дозволяє відійти від традиційного розуміння договору виключно як обміну товару на грошові кошти. У цифровому середовищі економічною «ціною» доступу до послуги можуть фактично ставати також персональні дані користувача, його увага або поведінкова інформація. Це означає, що безоплатний для дитини мобільний застосунок не обов'язково є правовідношенням, позбавленим економічних наслідків.

У цьому контексті зарубіжна дослідниця М. Кантеро Гаміто обґрунтовує необхідність комплексного застосування механізмів європейського споживчого права, захисту персональних даних та спеціального цифрового регулювання для захисту неповнолітніх користувачів, звертаючи увагу на їх особливу вразливість у цифровому середовищі[19]. Авторка підкреслює, що існуючі правові інструменти вже містять окремі механізми захисту дітей, проте їх фрагментарність та різні вікові критерії створюють труднощі для формування цілісної моделі захисту.

Ще складнішим різновидом цифрових правочинів є покупки всередині мобільних застосунків та комп'ютерних ігор (in-app та in-game purchases). Їх особливістю є те, що рішення про сплату коштів приймається безпосередньо у процесі користування цифровим продуктом, нерідко під впливом ігрової механіки. Предметом придбання можуть бути віртуальна валюта, додаткові можливості персонажа, візуальні елементи, прискорення проходження гри, доступ до нового рівня або випадково сформований цифровий об'єкт.

Дослідження сучасного мобільного ігрового середовища свідчать про високий ступінь його комерціалізації. Зокрема, М. Гуртнер та його співавтори, аналізуючи смартфонні ігри з позиції дитячого користувача, звертають увагу на наявність у таких продуктах комерційних механізмів, внутрішньоігрових покупок та елементів дизайну, здатних стимулювати залученість і витрати; у досліджених ними вибірці частина ігор містила також механізми випадкових винагород типу loot boxes[20].

Водночас не всі моделі внутрішньоігрової монетизації є однаковими за характером і ступенем потенційних правових ризиків для дитини: особливого значення набувають ті з них, у яких здійснення платежу поєднується з невизначеністю щодо конкретного результату придбання. Вищезазначена винагорода **loot boxes** та інші механізми придбання цифрових об'єктів викликають особливі правові дискусії. Особа сплачує

[19] Cantero Gamito M. Do Too Many Cooks Spoil the Broth? How EU Law Underestimates the Importance of Childhood in the Regulation of Digital Services. *Journal of Consumer Policy*. 2023. Vol. 46. P. 281–305. DOI: https://doi.org/10.1007/s10603-023-09545-8

[20] Gurtner M. et al. Child's-eye views of smartphone-based gaming content. *Health Promotion International*. 2025. Vol. 40, issue 2. Article daae195.

кошти, не знаючи наперед конкретного змісту отримуваного цифрового активу, що створює специфічне поєднання споживчого правочину, елементів випадковості та психологічного стимулювання повторних витрат. Д. Ліхі відзначає, що правова дискусія навколо loot boxes охоплює, зокрема, питання захисту неповнолітніх та допустимості продажу їм цифрових продуктів із рандомізованими механізмами винагороди[21].

Додатковою проблемою виступає використання в цифрових інтерфейсах так званих маніпулятивних дизайнерських практик, здатних впливати на поведінку користувача. Для дитини ризик такого впливу може бути вищим у зв'язку з віковими особливостями сприйняття інформації, оцінювання довгострокових наслідків та контролю імпульсивної поведінки. Європейський законодавець уже відреагував на зазначену проблему, а саме статті 25 Регламенту (ЄС) 2022/2065 (Digital Services Act) він обмежує використання онлайн-платформами інтерфейсів, які вводять користувачів в оману, маніпулюють ними або істотно спотворюють чи погіршують здатність приймати вільні й усвідомлені рішення. Стаття 28 цього ж Регламенту встановлює спеціальні вимоги щодо забезпечення високого рівня приватності, безпеки та захищеності неповнолітніх на доступних їм онлайн-платформах[22].

Разом з тим, у 2025 році Європейська Комісія додатково оприлюднила керівні принципи щодо заходів забезпечення високого рівня приватності, безпеки та захищеності неповнолітніх відповідно до Digital Services Act, що свідчить про подальшу конкретизацію обов'язків платформ у цій сфері[23].

Окремої цивільно-правової оцінки потребують автоматично поновлювані цифрові підписки. Їх специфіка полягає в тому, що первинне волевиявлення користувача може породжувати систематичні майнові наслідки протягом тривалого часу. Для дитини особливо складним може бути усвідомлення відмінності між одноразовою оплатою, безкоштовним пробним періодом та підпискою, яка після завершення такого періоду автоматично стає платною.

У зв'язку з цим вважаємо, що автоматично поновлювана підписка не повинна беззастережно бути кваліфікована як дрібний побутовий правочин лише на підставі невеликого розміру одного періодичного платежу.

---

[21] Leahy D. Rocking the Boat: Loot Boxes in Online Digital Games, the Regulatory Challenge, and the EU's Unfair Commercial Practices Directive. *Journal of Consumer Policy*. 2022. DOI: https://doi.org/10.1007/s10603-022-09522-7

[22] Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). *Official Journal of the European Union*. 2022. L 277. P. 1–102. URL: EUR-Lex

[23] European Commission. Guidelines on measures to ensure a high level of privacy, safety and security for minors online pursuant to Article 28(4) of Regulation (EU) 2022/2065. *Official Journal of the European Union*. 2025. C/2025/5519.

Для її правової оцінки слід враховувати сукупний характер фінансового зобов'язання, можливість його автоматичного продовження, доступність та зрозумілість механізму відмови від послуги, а також те, чи усвідомлювала дитина на момент активації сервісу періодичний характер майбутнього списання коштів.

На нашу думку, саме тут має прояв одна з основних особливостей реалізації цивільної дієздатності дитини в цифровому середовищі, а саме одна проста технологічна дія здатна породжувати складні та тривалі цивільно-правові наслідки, значення яких не завжди може бути адекватно оцінене малолітньою чи навіть неповнолітньою особою.

При цьому не слід ототожнювати правове становище малолітніх і неповнолітніх осіб. Неповнолітня особа віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років має значно ширший простір для самостійної економічної поведінки. Якщо така особа самостійно розпоряджається своїми законними доходами та здійснює за їх рахунок цифрові покупки, відповідні правочини можуть перебувати в межах наданої їй законом цивільної дієздатності. Водночас використання значних коштів, чужих платіжних засобів або укладення правочинів, які виходять за межі дозволеної законом самостійності, потребуватиме застосування загальних правил ЦК України щодо згоди батьків (усиновлювачів) або піклувальника[24].

При вирішенні питання про правові наслідки виходу дитини за межі цивільної дієздатності мають значення також положення ЦК України про правочини, вчинені малолітніми та неповнолітніми особами за межами наданих їм повноважень. Відтак цифровий характер дії не створює окремої підстави для її дійсності, тобто питання повинно вирішуватися з урахуванням суб'єкта, змісту правочину, обсягу його цивільної дієздатності та наявності необхідного волевиявлення законного представника.

Водночас механічне застосування до цифрових відносин традиційних норм про наступне схвалення правочину батьками не в усіх випадках забезпечує достатній рівень превентивного захисту. Цифрова операція може бути виконана миттєво, цифровий контент – використаний одразу після придбання, а кошти – перераховані ще до того, як законний представник фактично дізнається про відповідний правочин. Відповідно, розвиток правового регулювання у цій сфері має передбачати поступове зміщення акценту з усунення негативних правових наслідків уже вчинених неповнолітніми правочинів на їх попередження шляхом запровадження ефективних механізмів підтвердження віку та обсягу цивільної

[24] Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 05.06.2026).

дієздатності дитини, а у передбачених законом випадках – отримання згоди її законного представника.

На підставі викладеного вважаємо доцільним розмежовувати щонайменше три рівні самостійної цифрової цивільно-правової активності дитини. До першого можуть бути віднесені низькоризикові одноразові правочини незначної вартості, які відповідають звичайним потребам дитини. Другий рівень мають становити цифрові операції з підвищеним майновим ризиком – автоматичні підписки, багаторазові внутрішньоігрові покупки, придбання віртуальної валюти та інші операції, сукупний фінансовий результат яких може значно перевищувати розмір окремого платежу. До третього рівня доцільно віднести правочини значної вартості або такі, що передбачають тривалі зобов'язання, використання кредитних коштів, чужих платіжних інструментів чи поєднуються з іншими істотними ризиками для майнових інтересів дитини.

Для другого і третього рівнів мають бути застосовані посилені механізми підтвердження віку та, залежно від характеру правочину, згоди законного представника. При цьому механізм вікової верифікації повинен бути пропорційним ризику конкретної операції і не спричиняти необґрунтованого збирання персональних даних.

Таким чином, цифрове середовище не створює окремої від традиційної «цифрової дієздатності» дитини у формально-юридичному розумінні, однак формує специфічний спосіб реалізації, передбаченої законом цивільної дієздатності, для якого характерні дистанційність, автоматизованість, швидкість вчинення правочинів, складність ідентифікації фактичного користувача та можливість виникнення непропорційних майнових наслідків унаслідок однієї технологічно простої дії. Відповідно подальший розвиток цивільного законодавства має бути спрямований не на механічне обмеження цифрової активності дітей, а на створення такого правового середовища, у якому розширення їх фактичної цифрової автономії буде супроводжено адекватними віку та ступеню ризику механізмами захисту.

2 Правові ризики участі дитини у цифровому цивільному обороті

Розширення фактичної участі дітей у цифрових приватноправових відносинах поряд із беззаперечними перевагами цифровізації формує новий комплекс правових ризиків, специфіка яких зумовлена особливим правовим статусом дитини, обмеженим обсягом її цивільної

дієздатності та характером функціонування цифрового середовища. На відміну від традиційного цивільного обороту, в якому участь малолітньої чи неповнолітньої особи часто є очевидною для іншої сторони правочину, електронна взаємодія здебільшого не дозволяє контрагенту без додаткових технічних засобів установити реальний вік користувача, ступінь його цивільної дієздатності та наявність необхідної згоди законних представників.

З огляду на це правові ризики участі дитини у цифровому цивільному обороті доцільно розглядати не як сукупність випадкових негативних наслідків використання цифрових технологій, а як системне явище, що виникає внаслідок невідповідності між фактичною цифровою автономією дитини та передбаченими законодавством межами її самостійної цивільно-правової поведінки. Такий підхід дозволяє виокремити щонайменше чотири взаємопов'язані групи ризиків: майнові, інформаційні, споживчі та ризики маніпулятивного впливу.

Першу та найбільш очевидну групу становлять майнові ризики, пов'язані з можливістю виникнення у дитини або її законних представників непередбачених фінансових наслідків. Цифрове середовище істотно спрощує технічну процедуру здійснення платежів. Наявність прив'язаної до облікового запису банківської картки, збережених платіжних реквізитів або активованої функції швидкої оплати фактично дозволяє здійснити покупку декількома натисканнями на екран. Внаслідок цього межа між доступом дитини до цифрового пристрою та можливістю самостійного розпорядження майновими ресурсами стає надзвичайно тонкою.

Як було нами вище зазначено, що найбільш характерними проявами таких ризиків є здійснення неповнолітніми покупок із використанням платіжних карток батьків без належної згоди, багаторазове придбання цифрових товарів невеликої вартості, активація автоматично поновлюваних підписок, придбання внутрішньоігрової валюти, додаткових функцій застосунків та інших нематеріальних об'єктів. Окремо кожна така операція може мати незначну вартість, однак сукупний розмір платежів здатний становити істотне фінансове навантаження.

Положення про майнові ризики участі дитини у цифровому цивільному обороті доцільно розглядати у взаємозв'язку із загальними особливостями майнового статусу неповнолітніх осіб. Так, М. І. Михайлюк, досліджуючи майнові права неповнолітніх у цивільних правовідносинах, наголошує на залежності обсягу можливостей такої особи від ступеня

її цивільної дієздатності та віку[25]. У цифровому середовищі зазначене положення набуває додаткового значення, оскільки технічна доступність здійснення платежів фактично дозволяє дитині реалізовувати майнову активність у значно ширших межах, ніж це може випливати з установленого законом обсягу її цивільної дієздатності.

Практика Федеральної торгової комісії США наочно демонструє масштаби цієї проблеми. У справах щодо Apple, Google та Amazon предметом розгляду були несанкціоновані батьками внутрішньоігрові та внутрішньопрограмні покупки, здійснені дітьми через облікові записи дорослих. Зокрема, у справі Apple компанія погодилася забезпечити повернення споживачам щонайменше 32,5 млн доларів США, а Google – щонайменше 19 млн доларів США; у справі Amazon федеральний суд також визнав неналежною практику стягнення плати за неавторизовані дитячі покупки[26, 27, 28, 29].

З цивільно-правової точки зору зазначені ситуації демонструють необхідність чіткого розмежування технічної можливості здійснення платежу та належного волевиявлення щодо укладення правочину. Наявність у дитини доступу до платіжного засобу не означає автоматичного виникнення згоди його власника на кожну конкретну операцію. Відповідно механізми цифрової оплати повинні оцінюватися не лише з точки зору безпеки платіжної операції, а й у контексті встановлення суб'єкта цивільно-правового волевиявлення.

Особливим різновидом майнового ризику є ефект накопичення дрібних цифрових платежів. Традиційний критерій «невисокої вартості» дрібного побутового правочину може виявитися недостатнім, коли одна цифрова покупка становить незначну суму, але сама архітектура сервісу стимулює користувача до багаторазового повторення таких операцій. З цієї причини під час оцінки допустимості цифрового правочину дитини необхідно враховувати не лише ціну окремої транзакції, а й потенційну сукупну вартість серії взаємопов'язаних операцій.

---

[25] Михайлюк М. І. Окремі питання формування визначення майнових прав неповнолітніх осіб у цивільних правовідносинах за законодавством України. *Право і суспільство*. 2024. № 4. С. 802–808. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.114

[26] Federal Trade Commission. Apple Inc. Will Provide Full Consumer Refunds of At Least $32.5 Million to Settle FTC Complaint It Charged for Kids' In-App Purchases Without Parental Consent. 2014.

[27] Federal Trade Commission. Federal Court Finds Amazon Liable for Billing Parents for Children's Unauthorized App Charges. 2016.

[28] Federal Trade Commission. FTC, Amazon to Withdraw Appeals, Paving Way for Consumer Refunds Related to Children's Unauthorized App Charges. 2017.

[29] Federal Trade Commission. Google to Refund Consumers at Least $19 Million to Settle FTC Complaint It Unlawfully Billed Parents for Children's Unauthorized In-App Charges. 2014.

Другою групою є інформаційні ризики, які виникають у зв'язку з обміном персональними даними дитини у процесі користування цифровими послугами. На сучасному цифровому ринку персональна інформація часто є невід'ємною складовою економічної моделі функціонування сервісу. Директива (ЄС) 2019/770 прямо враховує ситуації, в яких цифровий контент або цифрові послуги надаються не лише в обмін на грошову оплату, але й у випадках, коли споживач надає або зобов'язується надати персональні дані, за встановленими Директивою винятками[30].

Для дитини така модель створює додатковий ризик через складність усвідомлення реальної економічної цінності власних персональних даних. Реєструючись у мобільному застосунку, онлайн-грі або соціальній мережі, дитина може надавати ім'я, дату народження, адресу електронної пошти, геолокаційні дані, інформацію про поведінку, інтереси та історію користування сервісом, не сприймаючи таку передачу як юридично та економічно значущу дію.

У цьому контексті заслуговує на увагу позиція Д. І. Садовської, яка, досліджуючи захист персональних даних дітей у соціальних мережах у контексті права на забуття, звертає увагу на недостатню сформованість механізмів реалізації та захисту прав неповнолітньої особи у цифровому середовищі[31] [23]. Зазначене дозволяє розглядати можливість контролю дитини над інформацією про себе як важливий елемент її правового статусу та одну з передумов безпечної участі у цифрових правовідносинах.

У зв'язку з цим інформаційний ризик не обмежується можливістю незаконного розголошення персональних даних. Він включає також непрозоре формування цифрового профілю дитини, прогнозування її поведінки, персоналізацію реклами та використання отриманої інформації для формування майбутніх споживчих рішень. Особливість такого впливу полягає в тому, що наслідки передачі даних можуть виникати значно пізніше, ніж сама дія дитини, та виходити за межі конкретного правочину.

У цьому аспекті А. Г. Бірюкова та Г. В. Колісникова, досліджуючи цивільно-правові аспекти цифрової конфіденційності, наголошують на необхідності забезпечення належного балансу між використанням

[30] Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services. *Official Journal of the European Union*. 2019. L 136. P. 1–27.

[31] Садовська Д. І. Захист персональних даних дітей у соціальних мережах в контексті права на забуття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 81. Ч. 1. С. 225–230. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.1.35

цифрових технологій і захистом приватності особи[32]. Для неповнолітнього користувача така проблема набуває особливого значення, оскільки дитина не завжди здатна передбачити довгострокові наслідки накопичення, поєднання та подальшого використання наданої нею інформації.

Європейське законодавство поступово посилює спеціальний захист неповнолітніх користувачів. Digital Services Act передбачає, що онлайн-платформи, доступні неповнолітнім, повинні запроваджувати належні й пропорційні заходи для забезпечення високого рівня їх приватності, безпеки та захищеності. Європейська Комісія у 2025 році додатково конкретизувала цей підхід у спеціальних керівних принципах щодо захисту неповнолітніх онлайн[33].

У більш широкому контексті правове становище дитини у цифровому просторі досліджено Л. А. Музикою та Ю. О. Легезою. Так, Л. А. Музика розглядає цифрові права дітей як комплексне правове явище, що охоплює не лише інформаційну безпеку, а й реалізацію майнових та особистих немайнових прав у цифровому середовищі[34]. У свою чергу, Ю. О. Легеза, аналізуючи права дитини в інформаційному цифровому просторі, також акцентує увагу на необхідності створення спеціальних гарантій їх реалізації та захисту[35]. Отже, цифрове середовище слід розглядати не лише як нову форму комунікації, а як самостійний простір реалізації широкого комплексу прав дитини.

Наступну самостійну групу становлять споживчі ризики. Дитина, укладаючи договір у цифровому середовищі, фактично одночасно виступає як суб'єкт із неповною або частковою цивільною дієздатністю та як споживач, що потребує підвищеного рівня захисту. Поєднання цих двох характеристик створює специфічну вразливість.

До основних споживчих ризиків належать недостатня зрозумілість умов цифрового договору, складність відмови від підписки, приховані або другорядні платежі, невизначеність щодо строку користування цифровим продуктом, відсутність усвідомлення різниці між придбанням цифрового

---

[32] Бірюкова А. Г., Колісникова Г. В. Цивільно-правові аспекти цифрової конфіденційності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 81, ч. 1. С. 178. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.1.26

[33] European Commission. Guidelines on measures to ensure a high level of privacy, safety and security for minors online pursuant to Article 28(4) of Regulation (EU) 2022/2065. *Official Journal of the European Union*. 2025. C/2025/5519.

[34] Музика Л. А. Цифрові права дітей: сучасні виклики та євроінтеграція. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 91, ч. 1. С. 396. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.57

[35] Легеза Ю. О. Права дитини в інформаційному цифровому просторі. *Law. State. Technology*. 2021. № 3. С. 80.

об'єкта та отриманням тимчасової ліцензії на його використання, а також труднощі реалізації права на повернення коштів.

Особливістю цифрових послуг є те, що їх правова природа може бути менш очевидною для пересічного користувача, ніж традиційна купівля матеріального товару. Дитина, сплачуючи кошти за певний об'єкт у грі або застосунку, може суб'єктивно сприймати його як придбання у власність, хоча юридично йдеться лише про право доступу або використання відповідного цифрового елемента відповідно до умов платформи. Директива (ЄС) 2019/770 саме тому встановлює спеціальні правила щодо договорів про постачання цифрового контенту та цифрових послуг, у тому числі вимоги щодо відповідності цифрового продукту договору й засобів правового захисту споживача у разі неналежного виконання[36].

Окремого значення набуває складність сприйняття стандартних договірних умов. У цифровому середовищі договір нерідко укладається шляхом приєднання до багатосторінкових правил користування платформою. Формально користувач погоджується з умовами шляхом натискання кнопки, однак фактичне ознайомлення з ними може бути мінімальним. Для неповнолітнього користувача зазначена проблема загострюється через складну юридичну лексику, значний обсяг інформації та відсутність адаптації змісту умов до віку особи.

Звідси випливає необхідність розвитку концепції «дружньої до дитини» інформації про цифровий правочин, за якої ключові фінансові та юридичні наслідки викладаються стисло, зрозуміло та відповідно до вікових можливостей сприйняття користувача. На нашу думку, саме формальна доступність договору не повинна вважатися достатньою, якщо його конструкція фактично унеможливлює усвідомлення дитиною основних наслідків своєї дії.

Нарешті, найбільш складну з точки зору правової оцінки групу становлять ризики маніпулятивного впливу, пов'язані із застосуванням у цифрових сервісах спеціальних дизайнерських і поведінкових механізмів, спрямованих на стимулювання користувача до прийняття певного рішення.

У сучасному цифровому середовищі архітектура інтерфейсу нерідко не є нейтральною. Розташування кнопок, яскравість окремих елементів, обмежені в часі пропозиції, повідомлення про «останню можливість», складність відмови від підписки або багатоетапність процедури

[36] Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services. *Official Journal of the European Union*. 2019. L 136. P. 1–27.

скасування можуть впливати на поведінку користувача. Digital Services Act прямо забороняє онлайн-платформам проєктувати чи організовувати свої інтерфейси таким способом, який вводить користувачів в оману, маніпулює ними або істотно спотворює чи погіршує їхню здатність приймати вільні та поінформовані рішення[37]. Особисто для дитини такі практики становлять підвищений ризик, оскільки цифровий дизайн може взаємодіяти з віковими особливостями емоційного та когнітивного розвитку. Особливо яскраво це проявляється у сфері комп'ютерних і мобільних ігор.

До вказаного слід додати, що діти в ігрових застосунках стикаються з високо комерціалізованим середовищем. Особливий ризик виникає при використанні віртуальної валюти. Купівля цифрового предмета не за гривні чи євро, а за умовні «монети», «кристали», «бали» або іншу внутрішньоігрову валюту психологічно віддаляє споживача від реальної вартості операції. Для дитини це може ускладнювати розуміння того, скільки реальних коштів фактично витрачається.

Отже, маніпулятивний вплив у цифровому середовищі має безпосереднє цивільно-правове значення, оскільки ставить питання про якість і свободу волевиявлення особи. Формальне натискання дитиною кнопки «купити» або «підписатися» ще не означає, що її рішення було сформоване за умов достатньої інформаційної прозорості та відсутності зовнішнього цифрового тиску. Цей аспект особливо важливий при оцінці цифрових правочинів малолітніх і неповнолітніх осіб, адже вимога відповідності зовнішнього волевиявлення внутрішній волі є одним із фундаментальних принципів дійсності цивільного правочину.

Видається, що наведені категорії ризиків не існують ізольовано. Навпаки, в одному цифровому правовідношенні вони можуть одночасно поєднуватися. Зокрема, коли дитина бачить персоналізовану рекламу в мобільній грі, отримує обмежену в часі пропозицію придбати віртуальний об'єкт, здійснює оплату через прив'язану картку батьків, а після придбання сервіс використовує її поведінкові дані для формування наступних комерційних пропозицій. У такій ситуації одночасно виникають інформаційний, споживчий, майновий і маніпулятивний ризики. Отже, на нашу думку, ефективна модель захисту дитини у цифровому цивільному обороті не може ґрунтуватися на одному універсальному механізмі, наприклад виключно на віковій верифікації або батьківській

[37] Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). *Official Journal of the European Union*. 2022. L 277. P. 1–102. URL: EUR-Lex

згоді. Вона повинна мати комплексний характер і поєднувати правові, технічні та організаційні інструменти.

Таку модель доцільно будувати на принципі пропорційності захисного механізму рівню цифрового ризику. Низькоризикові одноразові правочини незначної вартості можуть потребувати мінімального рівня контролю, тоді як багаторазові покупки, автоматично поновлювані підписки, використання чужого платіжного засобу або цифрові операції з підвищеним фінансовим чи інформаційним ризиком повинні супроводжуватися посиленими гарантіями.

У цьому контексті для українського цивільного права перспективним видається перехід від моделі, за якої основний захист дитини відбувається вже після вчинення ризикового цифрового правочину, до моделі його попередження. Такий підхід передбачає необхідність установлення спеціальних правил щодо вікової верифікації, отримання згоди законних представників у випадках підвищеного ризику, забезпечення прозорості цифрових платежів, можливості встановлення лімітів витрат, чіткого інформування про автоматичне продовження підписок, обмеження маніпулятивних дизайнерських практик та створення спрощених процедур оскарження несанкціонованих дитячих операцій.

Отже, правові ризики участі дитини у цифровому цивільному обороті мають комплексний і взаємопов'язаний характер. Їх виникнення зумовлене не самим фактом використання цифрових технологій, а специфічним поєднанням обмеженого обсягу цивільної дієздатності дитини, технологічної доступності укладення правочинів, комерційних інтересів цифрових платформ та недостатньої прозорості окремих механізмів цифрового споживання. У зв'язку з цим подальше вдосконалення законодавства повинно бути спрямоване не на обмеження участі дітей у цифрових відносинах як такої, а на формування безпечного правового середовища реалізації їх цивільної автономії, що передбачає диференційоване застосування превентивних механізмів залежно від характеру та ступеня ризику конкретної цифрової операції.

Висновки

Проведене дослідження дає підстави констатувати, що цифровізація приватноправових відносин істотно трансформує умови реалізації цивільної дієздатності дитини, не змінюючи при цьому встановлених цивільним законодавством вікових меж її обсягу. Технологічна доступність електронної комерції, цифрових платежів, мобільних застосунків,

платних підписок, цифрового контенту та внутрішньоігрових покупок призводить до поступового розширення фактичної цивільної автономії малолітніх і неповнолітніх осіб, яка не завжди відповідає їх юридичній спроможності самостійно вчиняти відповідні правочини. Це зумовлює виникнення комплексу взаємопов'язаних майнових, інформаційних, споживчих та маніпулятивних ризиків, що можуть одночасно проявлятися в межах одного цифрового правовідношення. Відтак традиційні цивільно-правові конструкції щодо обсягу дієздатності, дрібних побутових правочинів, згоди законних представників та наслідків учинення правочинів за межами наданої дієздатності потребують адаптації до особливостей цифрового середовища, зберігаючи водночас фундаментальні засади цивільно-правового статусу дитини.

У зв'язку з цим подальший розвиток правового регулювання має бути спрямований не на обмеження цифрової активності дітей, а на формування безпечної моделі реалізації їх цивільної автономії, заснованої на принципах найкращих інтересів дитини, пропорційності та превентивного захисту. Доцільним видається застосування диференційованого підходу, за якого інтенсивність правових і технічних гарантій визначатиметься з урахуванням віку дитини, характеру та вартості правочину, тривалості майнових зобов'язань і потенційних негативних наслідків відповідної цифрової операції. Така модель має поєднувати належні механізми вікової верифікації, підтвердження згоди законних представників у випадках підвищеного ризику, прозорість цифрових платежів і підписок, доступність інформації про умови правочину для дитини, захист персональних даних та обмеження маніпулятивних комерційних практик. При цьому відповідальність за створення безпечного цифрового середовища не повинна покладатися виключно на дитину та її законних представників: відповідні превентивні обов'язки мають покладатися також на професійних учасників цифрового ринку. Саме поєднання можливості дитини самостійно реалізовувати належні їй цивільні права з адекватними її віку та ступеню цифрового ризику гарантіями захисту здатне забезпечити належний баланс між цифровою автономією дитини та охороною її прав і законних інтересів.

Анотація

У розділі досліджено особливості реалізації цивільної дієздатності дитини у цифровому середовищі та визначено основні правові ризики, що виникають у зв'язку з активною участю малолітніх і неповнолітніх

осіб у цифровому цивільному обороті. Обґрунтовано, що технологічні можливості сучасних цифрових платформ значно розширюють фактичну автономію дитини, тоді як нормативно визначений обсяг її цивільної дієздатності залишається побудованим переважно на традиційній віковій моделі. Проаналізовано особливості онлайн-покупок, використання платіжних карток законних представників, автоматично поновлюваних підписок, придбання цифрового контенту, внутрішньоігрових покупок та віртуальної валюти. Виокремлено майнові, інформаційні, споживчі та маніпулятивні ризики участі дитини у цифрових правовідносинах. Особливу увагу приділено проблемам ідентифікації віку користувача, належності волевиявлення, захисту персональних даних, прозорості цифрових платежів та впливу маніпулятивних дизайнерських практик. Запропоновано диференційовану модель цифрового ризику, відповідно до якої інтенсивність правових і технічних механізмів захисту має залежати від віку дитини, характеру правочину, розміру та тривалості майнових зобов'язань і потенційних негативних наслідків. Обґрунтовано необхідність переходу від переважно реактивної моделі захисту до превентивної, що передбачає вікову верифікацію, підтвердження згоди законних представників у ризикових випадках, прозорість цифрових підписок і платежів, обмеження маніпулятивних практик та покладення відповідних обов'язків на професійних учасників цифрового ринку.

Література

1. Бірюкова А. Г., Колісникова Г. В. Цивільно-правові аспекти цифрової конфіденційності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 81, ч. 1. С. 173–179. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.1.26
2. Легеза Ю. О. Права дитини в інформаційному цифровому просторі. *Law. State. Technology*. 2021. № 3. С. 79–83.
3. Мирза С. С., Пальшков К. Є., Шевчук В. В. Цивільно-правове регулювання електронних правочинів за участю малолітніх та неповнолітніх осіб. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2026. Вип. 93, ч. 1. С. 457–463. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.1.64
4. Михайлюк М. І. Окремі питання формування визначення майнових прав неповнолітніх осіб у цивільних правовідносинах за законодавством України. *Право і суспільство*. 2024. № 4. С. 802–808. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.114
5. Музика Л. А. Цифрові права дітей: сучасні виклики та євроінтеграція. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Серія: Право. 2025. Вип. 91, ч. 1. С. 394–400. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.57
6. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text (дата звернення: 05.06.2026).
7. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 05.06.2026).
8. Садовська Д. І. Захист персональних даних дітей у соціальних мережах в контексті права на забуття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 81, ч. 1. С. 225–230. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.1.35
9. Тищук Н. О. «Дрібні побутові правочини» як основний вид правочинів, які вчиняють малолітні особи. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 1 (30). С. 59–62. DOI: https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1(30).516
10. Тищук Н. О. Вчинення правочинів неповнолітніми особами в умовах розвитку інформаційних технологій. *Часопис цивілістики*. 2020. Вип. 37. С. 98–102. DOI: https://doi.org/10.32837/chc.v0i37.357
11. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 05.06.2026).
12. Cantero Gamito M. Do Too Many Cooks Spoil the Broth? How EU Law Underestimates the Importance of Childhood in the Regulation of Digital Services. *Journal of Consumer Policy*. 2023. Vol. 46. P. 281–305. DOI: https://doi.org/10.1007/s10603-023-09545-8
13. Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services. *Official Journal of the European Union*. 2019. L 136. P. 1–27.
14. European Commission. Guidelines on measures to ensure a high level of privacy, safety and security for minors online pursuant to Article 28(4) of Regulation (EU) 2022/2065. *Official Journal of the European Union*. 2025. C/2025/5519.
15. Federal Trade Commission. Apple Inc. Will Provide Full Consumer Refunds of At Least $32.5 Million to Settle FTC Complaint It Charged for Kids' In-App Purchases Without Parental Consent. 2014.
16. Federal Trade Commission. Federal Court Finds Amazon Liable for Billing Parents for Children's Unauthorized App Charges. 2016.
17. Federal Trade Commission. FTC, Amazon to Withdraw Appeals, Paving Way for Consumer Refunds Related to Children's Unauthorized App Charges. 2017.
18. Federal Trade Commission. Google to Refund Consumers at Least $19 Million to Settle FTC Complaint It Unlawfully Billed Parents for Children's Unauthorized In-App Charges. 2014.
19. Gurtner M. et al. Child's-eye views of smartphone-based gaming content. *Health Promotion International*. 2025. Vol. 40, issue 2. Article daae195.

20. Leahy D. Rocking the Boat: Loot Boxes in Online Digital Games, the Regulatory Challenge, and the EU's Unfair Commercial Practices Directive. *Journal of Consumer Policy*. 2022. DOI: https://doi.org/10.1007/s10603-022-09522-7
21. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). *Official Journal of the European Union*. 2022. L 277. P. 1–102. URL: EUR-Lex